מסורת הש"ס · תורה אור

לר' שמעון נמי צבי ואיל כתיב בהו. איבעיא להו מהו לפדות בבהמת שביעית. ודאי לא תיבעי לך *לאכלה אמר רחמנא *ולא לסחורה. כי תיבעי לך ספק, ואליבא דרבי שמעון לא תיבעי לך דלית ליה ספק, כי תיבעי לך אליבא דרבי יהודה מאי: כיון דמפריש טלה והוא לעצמו לאכלה קרינא ביה, או דילמא כיון דכמה דלא מפקע איסוריה לא מישתרי, כסחורה דמיא? ת"ש דא"ר חסדא בהמת שביעית אין פודין בה את הודאי אבל פודין בה את הספק. ואמר רב חסדא בהמת שביעית פטורה מן הבכורה וחייבת במתנות. פטורה מן הבכורה לאכלה אמר רחמנא *ולא לשריפה, וחייבת במתנות דלאכלה קרינא בה. מיתיבי: *האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה. ואמאי, כיון דאילו מטמיא בת שריפה היא, לאכלה אמר רחמנא ולא לשריפה? שאני הכא דכתיב לדורותיכם. תנ"ה מנין לאוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה שחייב מיתה שנאמר לדורותיכם. ולגמר מינה? התם עיקר לאכילה, הכא עיקר לשריפה: נתנו לכהן כו': תנינא להא דת"ר ישראל שהיה לו פטר חמור בתוך ביתו ואמר לו הכהן תנהו לי ואני אפדהו הרי זה לא יתננו לו אא"כ פדאו בפניו. א"ר נחמן אמר רבה בר אבוה זאת אומרת נחשדו הכהנים על פטרי חמורים. פשיטא, מהו דתימא ה"מ היכא דמחזק לן דמיקרי אבל בסתמא לא, קמ"ל דמורה בה היתירא:

מתני׳ המפריש פדיון פטר חמור ומת, רבי אליעזר אומר חייבין באחריותו כחמש סלעים של בן, וחכ"א אין חייבין באחריותו כפדיון מעשר שני. *העיד רבי יהושע ורבי צדוק על פדיון פטר חמור שמת שאין כאן לכהן כלום. מת פטר חמור, ר"א אומר יקבר ומותר בהנאתו של טלה, וחכ"א א"צ להקבר וטלה לכהן:

גמ׳ אמר רב יוסף מ"ט דר' אליעזר דכתיב אך פדה תפדה וגו' מה בכור אדם חייב באחריותו אף בכור בהמה טמאה חייב באחריותו. א"ל אביי אי מה בכור אדם מותר בהנאה אף בכור בהמה טמאה מותר וכי תימא ה"נ והתנן מת פטר חמור רבי אליעזר אומר יקבר, מאי יקבר לאו דאסור בהנאה? לא, יקבר כבכור אדם. אלא אדם בכור הוא דבעי קבורה, פשוט לא בעי קבורה? ועוד תניא מודה ר' אליעזר בישראל שיש לו ספק פטר חמור בתוך ביתו שמפריש טלה עליו והוא שלו. אלא אמר רבא אמר קרא אך פדה תפדה לפדייה הקשתיו ולא לדבר אחר. תנן התם הערכין בשעתן, ופדיון הבן אחר שלשים יום, פדיון פטר חמור לאלתר. ורמינהי אין בערכין ובפדיון הבן ובנזירות ובפטר חמור פחות משלשים ומוסיפין עד עולם. הא? א"ר נחמן לומר שאם פדאו פדוי. מכלל דבנו אם פדאו אינו פדוי? והאיתמר *הפודה את בנו בתוך ל' יום רב אמר בנו פדוי, לאו איתמר עלה אמר רבא דכ"ע מעכשיו אין בנו פדוי

*) [במשנה לא מצאתי ועי' דכ"מ פי"ב מהל' בכורות דין ו' שעתיק תניא וכו']

רב

לר' שמעון נמי · אע"ג דשרי פטר חמור בהנאה אין פודין אותו בפסולי המוקדשין דלבי ואיל כתיב בהו: בבהמת שביעית · בהמה שניקחה בפירות שביעית: ודאי לא תיבעי לך · פטר חמור ודאי לא תיבעי לך דכיון דבעי למיתב פדיונו לכהן לא פריק ליה דלאכלה אמר רחמנא ולא לסחורה ונמצא זה קונה חמור בפירות שביעית שאינו ראוי לאכילה: ספק · כגון שילדה אמו זכר ונקבה דאמר במתני' מפריש טלה והוא לעצמו: ואליבא דרבי שמעון לא תיבעי לך · דלדידיה לא מיתבעי לאפרושי טלה לאפקועי איסוריה אי לא יהיב ליה לכהן דהא ר"ש מתיר פטר חמור בהנאה: את הודאי · פטר חמור ודאי משום דבעי ליתנו לכהן והויא סחורה: במתנות · זרוע ולחיים והקיבה: לשריפה · ואי מיחייב בבכור שנקטרים אימורים לגבוה[א]: חלה טמאה · אין לה תקנה אלא שריפה דהאוכל תרומה טמאה חייב מיתה: ואמאי · מיחייב עיסת שביעית בשביעית בחלה: לדורותיכם · כתיב בחלה משמע אפי' בשביעית וכתיב (במדבר טו) מראשית עריסותיכם וגו': תניא נמי הכי · דטעמא משום "לדורותיכם" כתיב בהו: וליגמר מינה · דלא אמר לאכלה ולא לשריפה ותתחייב בהמת שביעית בבכורה: התם · גבי חלה עיקר הפרשתה לאכילה דאינה בשריפה אא"כ נטמאת: *[ב] לקיימו אפי' שעה אחת: נחשדו · שעובדין בהן בלא פדיון: פשיטא · דודאי מהכא שמעינן לה: מהו דתימא הני מילי · דלא יתננו היכא דנחזק לן ביה דמיקרי חשוד שראינוהו שנחשד בדבר א"נ דמיקרי דחזינן ליה דאיתרמי ועבד עבודה בפטר חמור קודם פדיון: דמורה בה היתירא · דקסבר כיון דשה שיפריש תחתיו יהא שלי למה לי לפדותו: **מתני'** כחמש סלעים של פדיון הבן · דאמר בפ' יש בכור לנחלה (לקמן דף מט.) דחייב באחריותו: כפדיון מעשר שני · דאם אבדו אינו חייב (א) באחריותו כרבנן: מת פטר חמור · לאחר שהפריש הפדיון ועדיין לא נתנו לכהן: רבי אליעזר אומר יקבר · (ב) הואיל והוא חייב באחריו' הטלה כמאן דלא אפרשיה דמי ומותר לישראל בהנאתו של טלה כמי שלא הפרישו: א"צ להקבר · דמעידנא דאפרשיה לטלה קם ליה ברשות כהן ופטר חמור פדוי: **גמ'** חייב באחריותו · אם הפריש פדיונו ואבד: מותר בהנאה · קודם פדיונו: יקבר כבכור אדם · לא משום לאסור בהנאה אלא משום דאיתקש לבכור אדם וסתם בכור אדם ניתן לקבורה: מודה ר"א · אע"ג דבודאי פטר חמור ס"ל דכל כמה דלא מטי פטר חמור ליד כהן לא מיפריק מודה הוא בספק שא"צ לתת פדיון לכהן אלא מפריש כו' ומדמצריך לאפרושי טלה לאפקועי איסוריה מכלל דס"ל פטר חמור אסור בהנאה: לפדייה הקשתיו · בכור בהמה טמאה לבכור אדם שיתחייב באחריות פדיונו ולא לדבר אחר להנאה: הערכין בשעתן · שאם היה מבן חדש עד חמש שנים בשעה שאמר ערכי עלי והמתין שלא נתנו עד שיהא בן חמש שיש לו ערך אחר כדכתיב בפרשת ערכין (ויקרא כז) אפי' הכי לא יהיב אלא כשעה שהעריך: אחר שלשים · כדכתיב (במדבר יח) ופדויו מבן חדש וגו': ופדיון פטר חמור לאלתר · בתמיה: אין בערכין פחות מבן שלשים · אינו נערך כדכתיב בפרשה: ובנזירות · כשם נזירות שלשים יום כדכתיב (במדבר ו) קדוש יהיה יהיה בגימטריא שלשים הוו: ומוסיפין · שיש ערך לכל זמן שהוא עומד בו כדכתיב בפרשה, וכן נזיר נודר בנזיר ארבעה וחמשה שנים, ואם המתין מפדיון בנו ומפדיון פטר חמורו כמה שנים עדיין יכול לפדותו ואינו נותן יותר: לומר שאם פדאו פדוי · הא דקתני לעיל פדיון פטר חמור לאלתר שאם פדאו לאלתר *)[פדוי] אבל עיקר מצות פדייה לא מקיים: מכלל דבנו · מדאוקמת ליה בדיעבד וקתני הבן אחר שלשים מכלל דאם פדאו בתוך שלשים אינו פדוי: והאיתמר · בפ' יש בכור לנחלה (לקמן דף מט.): דכ"ע מעכשיו · היכא דאמר ליה "מעכשיו יחול פדיון זה" אינו פדוי, כי פליגי היכא דאמר "עכשיו אני נותן מעות והפדיון לא יחול עד לאחר שלשים יום:

*) גי' יעב"ץ

רב

ודאי לא תבעי לך · [ג] לאכלה ולא לסחורה משמע לאסור לקנות בהמה טמאה כגון פטר חמור בפירות שביעית ותימה דאפי' רבנן לא אסרי בהגוזל קמא (ב"ק קב.) אמירה וכביסה אלא משום דבעינן דומיא דלאכלה שהנאתו וביעורו שוה ובהמה למלאכה הוי הנאתו וביעורו שוה: כיון דאילו מיטמיא כו' · ואע"ג דיכול להפריש מעיסה אחרת שאינה של שביעית על זאת ומקיף שתיהן מ"מ הך לאו בת חלה היא ולא מצי לאפרושי מגופה הוי כמו מן החיוב על הפטור: הכא עיקר לשריפה · הקשה ר"ת כיון מעומר דעיקרו לשריפה ואמר פ' כל קרבנות (מנחות ד' פד:) שומרי ספיחין בשביעית היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ופריך היכי מייתי עומר מפירות שביעית לאכלה אמר רחמנא ולא לשריפה ואיכא קומץ שקרב לגבי מזבח [ד] שאני התם דאמר קרא לדורותיכם וי"ל לא ילפינן בכור משומר דאיכא פירכי טובא מה לעומר שכן קרבן צבור ודוחה שבת וטומאה ועוד א"א לקיים עומר בשביעית אלא בפירות שביעית דבעינן כרמל אבל בכור וחלה מתקיים בשנה שביעית בבהמות אחרות ובפירות אחרים: לאו איתמר עלה אמר רבא דכ"ע מעכשיו [ה] אינו פדוי · לשון זה אינו לקמן פ' יש בכור (דף מט.):

אפילו לר' שמעון נמי · דשרי בהנאה אפי' הכי אין פודין דצבי ואיל כתי' בהו: בבהמת שביעית בשה שקנוי מפירות שביעית: ודאי פטר חמור לא תבעי לך דאין פודין בבהמת שביעית דלאכלה אמר רחמנא והבהמה יש לה מן הפירות ולא לסחורה · דהיינו סחורה שפודה הפטר חמור בהאי שה: כי תבעי לך ספק · אם יכול לפדות בה ספק פטר חמור: ואליבא דר' שמעון דלית ליה ספק ברישא דשמעתין וכיון דלעצמו הוא למה לי לאפרושי וכו' · ואמרינן [לעיל] מתניתין ר' יהודה היא דתני כו' · ור"ש מתיר קס"ד דר' שמעון מתיר דלא צריך לאפרושי כלל הואיל וספק הוא: לא תבעי לך · דמותר לפדות דהא לאו סחורה היא דבלא פדיון נמי הוה מותר: כי תבעי לך אליבא דר' יהודה' דמצריך לאפרושי לאפקועיה איסוריה: מאי כיון דמפריש טלה והוא לעצמו לאכלה קרינן ביה הואיל ולעצמו הוא: או דלמא כיון דכמה דלא מפקע לאיסור בהאי שה מי שרי ליה האי פטר חמור בהנאה ובכהורה דמי שקונה הנאתו בהאי שה ואסור: אין פודין בה את הודאי · פטר חמור דהיינו סחורה: אבל פודין בו את הספק · דלא כסחורה גמורה הוא דלא הוי[אלא] ספק: ואמר רב חסדא' פטורה מן הבכורה לאכלה אמר רחמנא ולא לשרפה ואלו אמורין דבכור לשרפה קיימי וחייבת במתנות בזרוע ולחיים דלאכילה קיימי קמ"ל מיהא ברייתא דרב חסדא דפודין בו את הספק: עד שלא הורמה החלה חייב מיתה · דכתיב ולא תשא עליו חטא וגו': ואמאי · חייב מיתה כיון דאילו מיטמיא החלה בשרפה קיימא ולאכלה אמר רחמנא ולא לשרפה והא חלה לא ליחייב עלה כיון דיש בה דין שרפה כי היכי דפטרת לה מן הבכורה הואיל ואימורין לשרפה קיימי: הא לא קשיא דאמאי חייב מיתה בשביעית דכתיב גבי חלה לדורותיכם דכתיב תתנו לה' תרומה לדורותיכם · דלעולם נוהגת איסורה אפילו בשביעית: ולגמר מינה מחלה לבכורה שהא נמי חייבת בבכורה: לא דמי התם נמי משום הכי חייב עלה מיתה משום דעיקר חלה לאכילה קאי לכהן ולא לטמאה לשרפה: הכא · גבי בכור עיקר אימורין שתהא קיימי ולא לאכילה הלכך פטור מן הבכורה דלאכלה אמר רחמנא ולא לשרפה: תנינא לה · במתניתי' נמי להא ברייתא דת"ר משום דעיקר היא: אלא אם כן פדאו · הכהן בפניו: זאת אומרת · מדקאמר אא"כ פדאו בפניו ש"מ דנחשדו הכהנים על פיטרי חמורים שלא יהו פודין אותן: פשיטא · דבברייתא חזינן בפירוש דנחשדו ומאי קמ"ל רב נחמן: מהו דתימא · אי לאו דרב נחמן הוה אמינא הני מילי דלא יתנו לו אא"כ פדאו בפניו היכא דמחזק לן בההוא דלא הוי חבר כ"ב ומיקרי ועביד ביה עבודה קודם שיפדנו: אבל בסתמא · היכא דלא מוחזק לן אימא אין צריך לפדותו בפניו דלא נחשדו קמ"ל דכולן נחשדו: משום דמורו ביה היתירא דאמר מה צורך לי לפדותו והלא כשאפדנו יהיה השה שלי ועכשיו הוא שלי ולא משנה לפדותו הלכך לא יתננו לו אא"כ פדאו בפניו: המפריש פדיון פטר חמור ומת · קודם שבא ליד כהן חייב ישראל באחריותו ליתן לו פדיון אחר כחמש סלעים של בן · כדתנן בפרק יש בכור לנחלה המפריש פדיון בנו ואבד חייב באחריות שנאמר אך פדה תפדה: וחכ"א אין חייב באחריותו כפדיון מעשר שני מה מעשר שני אם אבד פדיונו אין חייב באחריותו דשלו הוא אלא שצריך להעלותו ולאוכלו בירושלים בשיש לו מעלה ואם לאו פטור אף פדיון בכור אין חייב באחריותו: העיד ר' יהושע וכולה כחכמים: מת פטר חמור · קודם שבא טלה ליד כהן: רבי אליעזר אומר יקבר: דאסור בהנאה כמתחילה: ומותר · ישראל בהנאה של טלה: וחכ"א אינו צריך ליקבר · ומותר בהנאת עורו ונבילתו: וטלה לכהן · דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי: א"ל אביי · הואיל ומקיש לבכור אדם לקיש נמי לכולה מילתא · ולימא אי מה בכור אדם מותר בהנאת מלאכתו אף בכור בהמה טמאה נמי: וכי תימא הכי נמי והתנן מת וכו' · לא לעולם מותר נמי בהנאה מאי יקבר דקאמר לאו משום דאסור בהנאה אלא הואיל ומקישו לבכור אדם יקבר נמי כבכור אדם: אלא מעתה בכור אדם הוא דבעי קבורה כלומר אי משום הכי אמר יקבר דלא אסור בהנאה הוא אלא דבעי קבורה לימא יקבר כאדם אלא מדאמר יקבר ש"מ דאסור בהנאה: ועוד תניא מודה רבי אליעזר · שמפריש עליו טלה והוא שלו אלמא דאי לא מפריש אסור בהנאה וכ"ש פטר חמור ודאי · ומדלא אקשי להנאה לא תקיש נמי לאחריות: אמר רבא · לעולם לפדיה לאחריות אקשינן ליה ולא להנאה ונופיה קא דשמעינן לה דכתיב אך פדה תפדה לפדייה וקשתיו לבכור אדם ולא לדבר אחר להנאה: הערכין בשעתן · שאם העריך קטן ואח"כ הגדיל אין חייב ליתן אלא כשעה שהעריכו ופדיון הבן אינו חייב ליתנו אלא אחר שלשים דעד שלשים חיישינן שלא יהא נפל: ופטר חמור לאלתר פודין אותו אפי' בתוך שלשים · ורמינהי אין בערכין דפחות מחודש אין לו ערך · ואין נזירות פחות מל' דכתיב קדוש יהיה בגימטריא ל' ופדיון הבן ופדיון פטר חמור אין פחות משלשים יום: ומוסיפין עד עולם · להעריכו עד עולם ויש בו תוספת ערך כשהוא גדול: ובנזירות · דאם רצה להוסיף על ל' כמה שירצה עד עולם שרי · ופדיון הבן ופטר חמור משלשים ולמעלה יכול לפדותן עד עולם · דלאחר ל' ולמעלה יכול בפדיונן אין תוספת דמים דכמה שיתן כשהן מן שלשים יום כך יתן בכל זמן שרוצה לפדותן · והיינו ומוסיפין עלהן · אבל אלמא דאין פודין פטר חמור פחות משלשים יום: אמר רב נחמן אמר רב מאי לאלתר דקאמר לומר שאם פדאו לאלתר פטור דאיעבד: מכלל · דרבנן דברייתא דאין בערכין סברי דאם פדאו קודם אינו פדוי דיעבד · והא איתמר כו' א"כ מאי בינייהו וליכא לתרוצי כדקאמרת לומר שאם פדאו פדוי · לעולם כדתרצינן ודקא קשיא והא איתמר הפודה כו' הא איתמר עלה דההוא דכולי עלמא מעכשיו כלומר אמר בתוך שלשים הרי זה פדיונו שיהא פדוי מעכשיו קודם שלשים אין בנו פדוי אפי' דיעבד משום דכי אמר מעכשיו דמי כמאן דהשתא נמי ליהוי מצותיה ולא הוה עד שלשים אלמא דרבנן סברי אם פדאו אינו פדוי:

רב

סה א מיי' פי"ב מהל' בכורים הלכה יא:
סו ב מיי' פ"ט מהלכות בכורות הלכה ט:
סז ג מיי' פ"ט מהלכות בכורים הלכה ח:
סח ד מיי' פ"ו מהלכות בכורים הלכה ד:
סט ה מיי' פי"ב מהל' בכורים הלכה ה סמג עשין קמה קמו טוש"ע י"ד סי' שכא סעיף ו:
ע ו מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ח:
עא ז מיי' שם הל' יט כא כב טוש"ע שם סעי' י:
עב ח מיי' פ"א מהל' ערכין הלכה ג:
עג ט מיי' פי"א מהל' בכורים הלכה יז טוש"ע י"ד סימן שה סעיף יא:
עד י מיי' פ"ג מהל' נזירות הלכה א:
עה כ מיי' פי"ב מהל' בכורים הלכה ו:
שביעית פ"ט מ"ט
עו ל מ מיי' שם פי"א הל' יח טוש"ע י"ד סי' שם סעיף יג:

שיטה מקובצת

א] קמ"ל דמורה בה היתירא · קשיא לי ישראל נמי כי מפריש טלה והוא לעצמו מורה בה היתירא ונראה לי דכיון דעפ"י ב"ד עושה והוא מעכבו על פיהם (חסר כאן) · תוס' חיצוניות: ב] ר"א אומר חייב באחריותו וצריך להפריש טלה אחר כמו פדיון ה' סלעים של בן · דנפקא לן בגמ' תפדה תפדה ריבה אבל ודאי אם מת הפטר חמור של ישראל אינו חייב לפדותו בשום דבר ואע"ג דגבי פדיון ודאי אם מת אחר שלשים יום חייב ליתן ה' סלעים לענין זה לא מקשינן לבן משום דהתם חוב הוא שהטיל הכתוב על האב אבל הכא אי בעי ישראל עריף ליה לחמור ואינו חייב לכהן כלום אם ירצה: וחכ"א אין חייב באחריותו דמסתבר דפטור בפדיון כמעשר שני ולא מקשי פדיון לבן: ג] מת פטר חמור לאחר שהפריש טלה ולא הספיק ליתנו לכהן ר"א אומר יקבר · דאזיל לטעמיה דאמר אין הפדיון פדיון עד דמטי ליד כהן ויקבר דסבר כרבי יהודה דאמר אסור בהנאה: ד] אי מה בכור אדם מותר בהנאה וכו' והקשה הרב אלחנן דאמאי לא פרכינן לעיל הכי בריש פרקין גבי הא דקאמר דפטרי כהנים ולוים פטורין מפדיון פטר חמור ואמאי לא קאמר מהיקשא דמקיש להו הכא לבכור אדם ונראה לן דשאני הכא דדמי טפי להדדי דמקשינן גוף הבכור בהמה טמאה עצמו לבכור אדם אבל התם לא מקיש להו אלא מפדיון וכן נמי משמע בסמוך גבי הא דקאמר ר' אלעזר דמקיש וכו' ומקשינן דיש לתמוה דלר"א דמקיש פדיון פטר לבכור אדם תקשי ליה נמי אי מה בכור אדם וכו' ע"כ נראה לן דיש חילוק בין הקיש של גוף הבכורות להקיש פדיון ולכן לא פריך אי בכור אדם וכו' והאי חילוקא לא נהירא דהא משמע דוקא בפדיון חייב באחריותו אבל אם מת הפטר חמור פטור וטעמא כדמפרש ונראה לן דלעיל לא שייך למפרך כן דלא מקיש דיני הבכורות להדדי רק לחייב הבכור בהמה טמאה (חסר כאן) מקצת מבכור אדם: ס] אמר ר"נ לומר שאם פדאו וכו' ושינויא כרבנן נמי אתי ולענין הא גמירי שפיר למצוה פטר חמור מפדיון הבן · תוס' חיצוניות:

הגהות הב"ח (א) רש"י ד"ה כפדיון מעשר וכו' באחריותו הס"ד ואח"כ מ"ה שאין כאן לכהן כלום שאין חייב באחריותו כרבנן: (ב) ד"ה רבי אליעזר וכו' דהואיל:

גליון הש"ס רש"י ד"ה חלה טמאה וכו' חייב מיתה · תמיהני הא חלה טמאה הוא רק בעשה · וכזה תמה על תוס' ע"ז סו ע"ב ד"ה אביי ועי' רש"י יבמות ל ע"א ד"ה תרומה טמאה:

הגהות צ"ק [א] אח"כ מה"ד ואמאי מחייב כו' בחלה הס"ד ואח"כ מה"ד בת שריפה היא דחלה טמאה אין לה תקנה: [ב] פדאו בפניו דאינו רשאי לקיימו אפי' כו': [ג] לאכלה אמר רחמנא ולא: [ד] ומשני אמר קרא לדורותיכם וי"ל: [ה] אין בנו פדוי: